

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ČETVRTO ODELJENJE

PREDMET ROEMEN I SCHMIT PROTIV LUKSEMBURGA

(Predstavka br. 51772/99)

PRESUDA

STRAZBUR

25. februar 2003.

PRAVNO SNAŽNO

25. maj 2003.

Ova presuda će postati pravno snažna pod okolnostima utvrđenim u članu 44. stav 2. Konvencije.

Ova presuda je prevedena na srpski jezik u okviru zajedničkog programa Evropske unije i Saveta Evrope „Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku 2019-2022” i projekta „Sloboda izražavanja i sloboda medija u Srbiji (JUFREX)”. Ovaj nezvanični prevod se objavljuje uz podršku Evropske unije i Saveta Evrope, ali pod isključivom odgovornošću prevodioca (Alpha Team One).

Izraženi stavovi ne izražavaju nužno mišljenja Evropske unije.

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

U predmetu *Remen i Šmit protiv Luksemburga*,

Evropski sud za ljudska prava (Četvrto odeljenje) zasedajući u veću u čijem su sastavu bili:

- Ser Nikolas Braca (*Nicolas BRATZA*), *predsednik*,
- g. M. Pelompa (*M. PELLONPÄÄ*),
- gđa E. PALM,
- gđa V. Stražnjica (*V. STRÁŽNICKÁ*),
- g. M. Fišbah (*M. FISCHBACH*),
- g. Ž. Kasadeval (*J. CASADEVALL*),
- g. S. Pavlovski (*S. PAVLOVSKI*), *sudije*,
- i g. M. O'Boil (*M. O'BOYLE*), *sekretar Odeljenja*,

Posle rasprave iza zatvorenih vrata 4. februara 2003,

Izriče sledeću presudu koja je doneta navedenog datuma:

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu predstavke (br. 51772/99) koju je protiv Velikog Vojvodstva Luksemburga Evropskom sudu za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP ili Sud) po osnovu člana 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) podnelo dvoje luksemburških državljana Robert Remen (*Robert Roemen*) (u daljem tekstu: prvi podnosilac predstavke) i, kao drugi podnosilac, An Mari-Šmit (*Anne-Marie Schmit*) (u daljem tekstu: podnositeljka predstavke) 23. avgusta 1999.

2. Podnosiocima predstavke pred Sudom je zastupao D. Špilman (*D. Spielmann*) iz Advokatske komore Luksemburga. Državu Luksemburg (u daljem tekstu: Država) zastupao je njen zastupnik pred ESLJP R. Notar (*R. Nothar*) iz Advokatske komore Luksemburga.

3. Prvi podnosilac je, pre svega, naveo da je bilo povređeno njegovo pravo koje uživa kao novinar da ne otkrije svoje novinarske izvore. Podnositeljka predstavke načelno se pritužila na neopravdano mešanje u njeno pravo na poštovanje njenog doma.

4. Predstavka je poverena Drugom odeljenju Suda (Pravilo 52. stav 1. Poslovnika Suda). U okviru tog odeljenja formirano je veće koje će odlučivati o predmetu (član 27. stav 1. Konvencije) kako je to utvrđeno Pravilom 26. stav 1.

5. Odlukom od 12. marta 2002. veće je predstavku proglasilo delimično prihvatljivom.

6. ESLJP je odlučio, nakon konsultacija sa strankama u sporu, da nije potrebno ročište o meritumu (Pravilo 59. stav 3. *in fine*), a stranke su pismeno odgovorile na komentare koje su i jedna i druga imale u vezi s meritumom.

7. ESLJP je 1. novembra 2001. promenio sastav svojih odeljenja (Pravilo 25. stav 1). Ovaj predmet je poveren novoformiranom Četvrtom odeljenju (Pravilo 52. stav 1).

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

8. Podnosioci predstavke su rođeni 1945, odnosno 1963. godine i žive u Luksemburgu.

9. Prvi podnosilac predstavke je postupajući u svojstvu novinara 21. jula 1998. godine objavio članak u dnevnom listu *Lecburger žurnal* (*Lëtzebuenger Journal*) pod naslovom „Ministar W. osuđen za utaju poreza” (*Minister W. der Steuerhinterziehung überführt*). On je u članku tvrdio da je ministar prekršio sedmu, osmu i devetu Božju zapovest jer je počinio prevare sa porezom na dodatnu vrednost (PDV). Dodao je i da bi se za političara koji pripada političkoj desnici moglo očekivati da ozbiljnije shvata Božje zapovesti koje je tako brižljivo sročio Mojsije. Dodao je da je ministru izrečena novčana kazna od 100.000 luksemburških franaka. U zaključku je naveo da je ministrovo ponašanje bilo posebno sramotno s obzirom na činjenicu da je reč o javnoj ličnosti koja bi trebalo da pruža primer drugima.

10. Podnosioci predstavke su predočili dokumente iz kojih se vidi da je ministru o kome je reč direktor Odeljenja za registraciju i državnu imovinu (*Administration de l'enregistrement et des domaines*) 16. jula 1998. zaista izrekao novčanu kaznu, shodno članu 77. stav 2. Zakona o PDV, od 12. februara 1979. Rešenje o kazni uručeno je ministru 20. jula 1998. Takođe se vidi da je ministar 27. jula 1998. izjavio Okružnom sudu žalbu na rešenje o novčanoj kazni. U presudi od 3. marta 1999. Okružni sud je presudio da novčana kazna nije bila opravdana zato što nije počinjen delikt iz člana 77. stav 2. Zakona o PDV, od 12. februara 1979. Žalba na tu presudu izjavljena je Vrhovnom sudu pravde. Stranke nisu dostavile nijednu drugu informaciju u vezi sa razvojem tih postupaka.

11. Odluka od 16. jula 1998. bila je predmet komentara i u drugim listovima, kao što je dnevnik *Republiken Loren* (*Le Républicain Lorrain*) i nedeljnik *Lecerburger Land* (*d'Lëtzebuenger Land*). Jedan liberalni poslanik u Parlamentu takođe je postavio poslaničko pitanje u vezi s tom temom.

12. Nakon što je objavljen članak prvog podnosioca predstavke, usledila su dva niza sudskih postupaka.

13. Ministar je 24. jula 1998. pokrenuo pred Okružnim sudom postupak za naknadu štete protiv prvog podnosioca predstavke i lista *Lecburger žurnal* tvrdeći da su oni prekršili zakon kada su objavili informaciju o

novčanoj kazni i kada su izneli komentare koji su predstavljali napad na njegovu čast. U presudi od 31. marta 1999. Okružni sud je odbacio ministrovu tužbu uz obrazloženje da objavljeni članak spada u sferu slobode štampe. U presudi od 27. februara 2002. Apelacioni sud je poništio presudu Okružnog suda.

14. Ministar je 4. avgusta 1998. podneo krivičnu tužbu.

15. Javni tužilac je 21. avgusta 1998. tražio od istražnog sudije da otvori istragu povodom onoga za šta se sumnjalo da predstavlja delikt prvog podnosioca predstavke koji je objavio informacije koje su otkrivene povredom poslovne tajne, a tu povredu poslovne tajne učinilo je nepoznato lice ili lica prekršivši profesionalno poverenje. Javni tužilac je u svom podnesku naveo: „Istragom bi trebalo utvrditi koji je državni službenik ili koji su državni službenici iz Odeljenja za registraciju i državnu imovinu bili na neki način umešani u predmet i imali pristup dokumentima.” Javni tužilac je takođe zahtevao od istražnog sudije da sprovede ili organizuje sprovođenje pretresa doma i drugih objekata koji eventualno pripadaju prvom podnosiocu predstavke, poslovnih prostorija *Leclurger žurnal* i kancelarija Odeljenja za registraciju i državnu imovinu.

16. Potom su izvršeni razni pretresi.

A. Pretres doma i radnog mesta prvog podnosioca predstavke

17. Istražni sudija je 19. oktobra 1998. izdao dva naloga za pretres u domu i na radnom mestu prvog podnosioca predstavke; istražiteljima je izdato uputstvo da „pretresu i zaplene sve predmete, dokumente, predmete i/ili druge stvari koje pomažu [mogle bi da pomognu] u utvrđivanju istine o gore navedenim deliktima ili čija bi upotreba omela [mogla da omete] napredak u istrazi”. U prvom nalogu precizno je utvrđeno da treba izvršiti pretres „doma i ostalih objekata Roberta Remena... svako mesto na kome bi se on mogao naći i automobil koji mu pripada ili koji on koristi”.

18. Oba naloga za pretres izvršena su 19. oktobra 1998. ali nije nađen ni jedan jedini dokaz.

19. Prvi podnosilac predstavke je 21. oktobra 1998. zatražio odluku kojom će biti poništeni nalozi za pretres izdati 9. oktobra 1998. i sve istražne radnje koje su dotad u skladu s tim nalogima preduzete, posebno pretresi koji su sprovedeni 19. oktobra 1998. godine. Pored argumenata zasnovanih na unutrašnjem pravu, on se pozvao na povredu člana 10. Konvencije naglasivši da ima pravo na zaštitu svojih novinarskih izvora.

20. Okružni sud, koji je zasedao na zatvorenoj sednici, odbacio je obe predstavke u dva rešenja koja je doneo 9. decembra 1998. Okružni sud je istakao da se ministar pritužio zbog čitavog niza stvari, uključujući to što su službenici Odeljenja za registraciju i državnu imovinu nezakonito obelodanili informacije prvom podnosiocu predstavke, a on ih je potom koristio na klevetnički način u svom novinarskom članku vređajući time

ugled i čast ministra o kome je reč. Ta pitanja mogu da uđu u polje definicije različitih krivičnih dela, uključujući povredu poslovne tajne, povredu poreske tajne, manipulaciju, krađu, povredu ugleda i časti i krivičnu klevetu. Okružni sud je saopštio da je državnim službenicima zabranjeno na osnovu člana 11. Kodeksa državnih službenika centralne i lokalne vlasti (*Statut général des fonctionnaires*) da obelodanjuju bilo kakve informacije koje su poverljive po svojoj prirodi, a koje su oni saznali tokom obavljanja svojih službeničkih dužnosti. Prema Opštem poreskom zakonu krivično je delo obelodaniti poverljive poreske informacije, kao što je prema članu 458. Krivičnog zakonika krivično delo ako bilo ko dalje širi neku poverljivu informaciju koju sazna u sklopu svojih profesionalnih dužnosti. Kada je reč o deliktu manipulacije, Okružni sud je naveo da se član 505. Krivičnog zakonika primenjuje na svakoga ko bilo kakvim sredstvima svesno izvlači korist iz izvršenja teškog krivičnog dela (*crime*) ili drugog težeg prestupa (*délit*). Prema mišljenju pravnih komentatora i prema precedentnim predmetima iz te oblasti, manipulacija odnosno dalje raspolaganje stvarima do kojih se došlo na nedozvoljen način može obuhvatiti i nematerijalnu imovinu, kao što su potraživanja, ali i proizvodne tajne ili materijal koji spada u domen poslovne tajne. S tim u vezi činjenica da nisu bile potpuno utvrđene sve okolnosti u kojima su ta saznanja stečena nije bila od velikog značaja ako je onaj ko je tim informacijama manipulisao bio svestan njihovog nezakonitog porekla; kategorizacija primarnog delikta tu nije relevantna. Okružni sud je ustanovio da je istražni sudija zadužen za predmetnu istragu imao pravo da naloži da se preduzmu istražne mere radi pribavljanja dokaza koji će potkrepiti inkriminišuće dokaze koje je taj istražni sudija već posedovao. Okružni sud je dodao da nije bio prekršen član 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava jer se navedenim pretresima – koji su naloženi da bi se prikupili dokazi i ustanovila istina u vezi s mogućim krivičnim delima koja su mogla pomoći da se omogući ili koja su neposredno omogućila objavljivanje novinskog članka – nije bila povređena sloboda istraživanja niti sloboda štampe.

21. Dvema presudama donetim 3. marta 1999. Apelacioni sud je na zatvorenoj sednici odbio žalbe koje su bile izjavljene na naloge od 9. decembra 1998.

B. Pretres kancelarije podnositeljke predstavke

22. Istražni sudija je 19. oktobra 1998. izdao hitni nalog za pretres kancelarije podnositeljke predstavke, koja je bila pravni zastupnik prvog podnosioca predstavke u postupku pred domaćim sudovima.

23. Tokom tog pretresa istražitelji su zaplenili pismo direktora Odeljenja za registraciju i državnu imovinu upućenog predsedniku vlade od 23. jula 1998. Na pismu je rukom dopisana sledeća napomena: „Šefovima odeljenja. Pismo dostavljamo u poverenju radi vaše orijentacije.” Podnosioci

predstavke su objasnili da je pismo upućeno anonimno uredništvu *Lecburger žurnala* i da je prvi podnosilac predstavke odmah prosledio to pismo svome advokatu, g-đi Šmit, koja je u ovom predmetu pred ESLJP podnositeljka predstavke.

24. Dana 21. oktobra 1998. podnet je zahtev da nalog za pretres i sve potonje istražne radnje budu odloženi.

25. Okružni sud je na zatvorenoj sednici prihvatio taj zahtev uz obrazloženje da izveštaj policije o izvršenju naloga od 19. oktobra 1998. nije sadržao komentare potpredsednika Advokatske komore, koji je prisustvovao tom pretresu i svim radnjama preduzetim u okviru pretresa, čime je bio prekršen član 35. Zakona o advokatima. Okružni sud je presudio da zaplena koja je izvršena 19. oktobra 1998. nije bila valjana i naložio je da pismo od 23. jula 1998. bude vraćeno podnositeljki predstavke.

26. Pismo je vraćeno 11. januara 1999. godine.

27. Međutim, istog dana je istražni sudija izdao novi nalog za pretres sa uputstvom da se „pretresu i zaplene svi predmeti, dokumenti, imovina i/ili druge stvari koji bi mogli pomoći u utvrđivanju istine u vezi sa gore navedenim krivičnim delima ili koji bi mogli omesti napredak istrage i, naročito, dokument koji nosi datum od 23. jula 1998. i koji sadrži rukopisnu napomenu šefovima odeljenja”. Istog dana, samo nešto kasnije, predmetno pismo je zaplenjeno.

28. Podnositeljka predstavke je 13. januara 1999. podnela zahtev za nalog kojim će se nalog za pretres staviti van snage i tom prilikom je, između ostalog, tvrdila da je prekršeno načelo kojim se jemči nepovredivost advokatske kancelarije i povlastica u pogledu čuvanja poverljivosti koje se odnose na komunikaciju između advokata i njihovih klijenata. Taj njen zahtev Okružni sud je odbio većajući na zatvorenoj sednici 9. marta 1999. godine. Okružni sud je, pre svega, istakao da istražne sudije imaju ovlašćenje da izvrše pretres, čak i u domovima i kancelarijama lica kojima profesionalna dužnost nalaže da dobijaju poverljive informacije i koja imaju zakonsku obavezu da dobijene informacije ne obelodanjuju i, drugo, da su bile poštovane sve odredbe člana 35. Zakona o advokatima od 10. avgusta 1991. godine. Operacija pretresa i zaplene izvršena je u prisustvu istražnog sudije, jednog predstavnika Javnog tužilaštva i predsednika Advokatske komore. Pored toga, prisustvo predsednika Advokatske komore i komentari za koja je on smatrao da je neophodno da ih iznese u vezi sa zaštitom poslovne tajne koja se odnosi na zaplenjene dokumente evidentirani su u izveštaju policijskog odeljenja.

29. U presudi od 20. maja 1999. Apelacioni sud je većajući na zatvorenoj sednici odbacio žalbu izjavljenu protiv naloga od 9. marta 1999.

C. Period koji je usledio nakon izvršenih pretresa

30. U pismu od 23. jula 1999. prvi podnosilac predstavke se kod istražnog sudije raspitivao o tome kako napreduje predmet. On se pritom pritužio da nisu preduzeti nikakvi drugi koraci i podsetio je sudiju da ne treba da gubi iz vida odredbe člana 6. Konvencije. Slično formulisani podsetnik poslao je i 27. septembra 2000. godine.

31. Podnosioci predstavke su 3. oktobra 2000. dostavili ESLJP kopiju članka objavljenog u izdanju nedeljnika *d'Lechburger land* od 29. septembra 2000. Godine, koji je sadržao i sledeći tekst:

„... istraga u slučaju V. tako se završila pretresom doma službenika Odeljenja za registraciju i državnu imovinu, inače člana Socijalističke stranke, kao i presretanjem dolaznih i odlaznih telefonskih poziva barem još dva člana [Socijalističke stranke] ...”

32. Prvi podnosilac predstavke je 18. aprila 2001. godine poslao novi podsetnik istražnom sudiji, koji mu je u odgovoru upućenom 23. aprila 2001. naveo sledeće: „Sudska istraga se nastavlja.”

33. Nakon što je od prvog podnosioca predstavke dobio pismo od 13. jula 2001. godine, istražni sudija mu je istog dana odgovorio da je policijska istraga završena i da je istražni dosije upravo poslat javnom tužiocu da bi on izneo svoje komentare i zapažanja.

34. Prvi podnosilac predstavke se 16. oktobra 2001. godine obratio javnom tužiocu i podsetio ga na odredbe člana 6. Konvencije, uz napomenu da iako je istraga u njegovom slučaju trajala već tri godine, on još nije optužen.

35. Prvi podnosilac predstavke je 13. novembra 2001. godine dobio poziv kojim mu je naloženo da se pojavi na saslušanju 30. novembra 2001. u vezi sa krivičnim delima koja su navedena u pritužbi. Obavešten je da ima pravo da pored njega na saslušanju bude advokat.

36. Istražni sudija je 30. novembra 2001. optužio prvog podnosioca predstavke za „manipulisanje informacijama dobijenim povredom profesionalne tajne”.

37. Podnosioci predstavke su podneli na uvid članak objavljen u listu *Le kotidjen (Le Quotidien)*, od 9. januara 2002, u kome je otkriveno da predsednik Vlade „smatra da su metodi koje je primenio istražni sudija u istrazi povodom povrede poslovne tajne bili 'nesrazmerni'”.

38. Iz rešenja koje je 1. jula 2002. godine doneo Okružni sud većajući na zatvorenoj sednici ispostavlja se da su optužbe koje su bile podnete protiv prvog podnosioca predstavke proglašene ništavima i da je spis predmeta upućen nadležnom istražnom sudiji sa uputstvom da ili okonča ili nastavi istragu.

39. Podnosilac predstavke je 14. januara 2003. poslao ESLJP pismo istražnog sudije od 9. januara 2003, u kome ga istražni sudija obaveštava da je „sudska istraga upravo okončana”.

II. MERODAVNO UNUTRAŠNJE PRAVO

A. Opšta pravila kojima se uređuje pitanje pretresa i plenidbe

40. Član 65. Zakonika o krivičnoj istrazi glasi kako sledi: „Pretresi se sprovode na bilo kom mestu na kome se mogu naći predmeti koji bi mogli biti od pomoći za utvrđivanje istine.”

41. Član 66. Zakonika o krivičnoj istrazi utvrđuje sledeće: „Istražni sudija sprovodi zaplenu svih predmeta, dokumenata, stvari i drugih stavki iz člana 31. stav 3. ovog zakona,” Član 31. stav 3. utvrđuje da se može zapleniti: „... i, u celini uzev, sve što može biti od pomoći za utvrđivanje istine, čije korišćenje može omesti napredak istrage ili što podleže konfiskaciji ili restituciji.”

B. Pretresi i plenidbe u kancelarijama advokata

42. Član 35. stav 3. Zakona o advokatima, od 10. avgusta 1991. godine, glasi kako sledi:

Radna mesta advokata i svi oblici komunikacije između advokata i njihovih klijenata nepovredivi su. Ako se u građanskopravnom postupku ili u krivičnoj istrazi preduzme mera protiv advokata ili u odnosu na advokata u okolnostima koje su utvrđene zakonom, ta mera se ne može primeniti ni na koji drugi način do u prisustvu predsednika Advokatske komore ili njegovog predstavnika ili nakon što oni budu propisno pozvani.

Predsednik Advokatske komore ili njegov predstavnik može izneti svoje komentare vlastima koje su naložile meru u pogledu zaštite profesionalne poverljivosti. Zapisnik sa zaplene i pretresa ništav je ako ne sadrži objavu da su predsednik Advokatske komore ili njegov predstavnik prisustvovali pretresu i zapleni ili da su bili propisno pozvani, kao i sve komentare za koje oni smatraju da je neophodno da ih iznesu.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 10. KONVENCIJE

43. Prvi podnosilac predstavke je tvrdio da je pravo koje on ima kao novinar da odbije da otkrije svoje izvore prekršeno raznim pretresima. S tim u vezi on se pozvao na član 10. Konvencije, koji glasi kako sledi:

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtevaju dozvole za rad televizijskih, radio i bioskopskih preduzeća.

2. Pošto korišćenje ovih sloboda povlači dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom

i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

A. Komentari stranaka

1. Prvi podnosilac predstavke

44. Prvi podnosilac predstavke je naveo da su pretresi predstavljali mešanje u njegova prava zajemčena članom 10. Konvencije. Ti pretresi su sprovedeni kako bi se otkrio identitet lica koje je odgovorno za navodnu povredu poslovne tajne, drugačije rečeno, novinarskog izvora informacija. Sporne mere su bile nesrazmerne i morale su da odvrate novinare od obavljanja njihove osnovne funkcije, a to je da budu 'čuvari javnog interesa' i da javnost neprestano obavestavaju o pitanjima od javnog interesa. Identitet lica odgovornog za povredu poslovne tajne poverenja mogao se otkriti drugim sredstvima, na primer tako što bi se ispitali zvaničnici Odeljenja za registraciju i državnu imovinu. Pored toga, postoji obilje dokaza da ti pretresi nisu bili neophodni za sprečavanje nereda ili kriminala i ti dokazi se mogu naći već u samoj činjenici da istražni i tužilački organi nisu preduzeli nikakve dalje mere i korake nakon što su izvršeni pretresi o kojima je reč.

2. Država

45. Država je navela da, potpuno suprotno tvrdnjama podnosioca predstavke, postupci domaćih vlasti nisu predstavljali povredu njegovih prava prema članu 10. Konvencije. Ti pretresi nisu bili plodonosni jer jedini dokument koji je zaplenjen nije bio onaj dokument koji je prvi podnosilac predstavke koristio kao izvor za svoj novinski članak. U svakom slučaju, svako preduzeto mešanje bilo je propisano zakonom, konkretno članom 65. Zakonika o krivičnoj istrazi, i tim mešanjem se težilo legitimnom cilju sprečavanja nereda ili kriminala. Mešanje je takođe bilo neophodno u demokratskom društvu i bilo je srazmerno cilju kome se težilo. Pristup primenjen u predmetu *Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (Presuda, od 27. marta 1996, *Reports of Judgments and Decisions 1996-II*) nije mogao da se primeni u ovom slučaju. Prvo, od podnosioca predstavke nije traženo da otkrije svoj izvor pod pretnjom izricanja novčane kazne, nego je on samo bio podvrgnut pretresu tokom koga je zaplenjen jedan jedini dokument. Drugo, cilj kome se težilo mešanjem u ovom konkretnom slučaju bio je daleko važniji od cilja zaštite ekonomskih interesa privatnog preduzeća, što je bio slučaj u predmetu *Goodwin*. Istraga povodom navoda o povredi poslovne tajne bila je neposredno relevantna za valjano funkcionisanje javnih institucija. Sprečavanje i kažnjavanje tog krivičnog

dela, prema tome, predstavljalo je „nasušnu društvenu potrebu” koja opravdava to mešanje.

B. Procena ESLJP

1. Opšta načela

46. Sloboda izražavanja predstavlja jedan od osnovnih temelja demokratskog društva i zaštitni mehanizmi koji se obezbeđuju štampi imaju poseban značaj. Zaštita novinarskih izvora jedan je od kamena temeljaca slobode štampe. Bez takve zaštite izvori bi bili odvraceni od pružanja pomoći štampi u obaveštavanju javnosti u pitanjima od javnog interesa. Usled toga bi mogla biti podrivena presudno važna uloga štampe kao čuvara javnog interesa, što bi se moglo negativno odraziti na njenu sposobnost da pruža tačne i pouzdane informacije. Imajući na umu važnost zaštite novinarskih izvora za slobodu štampe u demokratskom društvu mešanje ne može biti u skladu sa članom 10. Konvencije ako nije opravdano pretežnim zahtevom u javnom interesu. Ograničenja poverljivosti novinarskih izvora zahtevaju najpomniju pažnju ESLJP. Kada ESLJP obavlja svoju nadzornu funkciju, nije njegov zadatak da zauzima mesto nacionalnih vlasti nego da u skladu sa svojim sposobnostima prosuđivanja preispita sa stanovišta člana 10. odluke koje su donete. Pritom ESLJP mora sagledati „mešanje” koje je povod za predstavku u svetlu predmeta u celini i mora ustanoviti da li su razlozi koje su navele nacionalne vlasti kako bi obrazložile i opravdale to mešanje zaista „relevantni i dovoljni” (vidi *Goodwin*, gore navedeno, str. 500–501, stavovi 39–40).

2. Primena gore navedenih načela

47. U ovom konkretnom slučaju ESLJP zaključuje da su pretresi doma i radnog mesta prvog podnosioca predstavke nesumnjivo predstavljali mešanje u njegova prava zajamčena članom 10. stav 1. Te mere su preduzete kako bi se ustanovili identiteti službenika Odeljenja za registraciju i državnu imovinu koji su radili na dosijeu u vezi sa novčanom kaznom izrečenom ministru. S tim u vezi ESLJP smatra da činjenica da pretresi nisu urodili plodom ne lišava te pretese njihove svrhe – a njihova svrha je bila da se utvrdi identitet lica koja su odgovorna za povredu poslovne tajne, drugačije rečeno, da se utvrdi identitet novinarskog izvora.

48. Postavlja se pitanje da li se to mešanje može opravdati sa stanovišta člana 10. stav 2. Stoga je neophodno razmotriti da li je ono bilo propisano „zakonom”, da li se njime težilo legitimnom cilju prema tom stavu i da li je bilo „neophodno u demokratskom društvu” (vidi *Lingens protiv Austrije*, Presuda, od 8. jula 1986, Series A br. 103, str. 24–25, stavovi 34–37).

49. Prvi podnosilac predstavke nije ničim osporio tvrdnju Države da je mešanje bilo „propisano zakonom”, u ovom slučaju članovima 65. i 66.

Zakonika o krivičnoj istrazi. Stoga ESLJP ne vidi nijedan razlog da donese drugačije stanovište.

50. ESLJP smatra da je mešanje o kome je reč bilo preduzeto „u legitimnom cilju” sprečavanja nereda ili kriminala.

51. Glavno pitanje glasi da li je sporno mešanje bilo „neophodno u demokratskom društvu kako bi se taj cilj ostvario. Stoga se mora utvrditi da li se tim mešanjem izlazilo u susret nasušnoj društvenoj potrebi, da li je ono bilo srazmerno legitimnom cilju kome se težilo i da li su razlozi koje su nacionalne vlasti navele da bi to mešanje opravdale i obrazložile bili relevantni i dovoljni.

52. ESLJP na samom početku ističe da pretresi u ovom konkretnom slučaju nisu bili izvršeni da bi se pronašli dokazi krivičnog dela koje je počinio prvi podnosilac predstavke u nekom drugom svojstvu osim u svom svojstvu novinara. Naprotiv, cilj je bio da se identifikuju lica koja su odgovorna za navodnu povredu poslovne tajne i za potonje protivpravne radnje koje je prvi podnosilac predstavke izvršio tokom obavljanja svoje dužnosti. Prema tome, mere o kojima je reč nesumnjivo spadaju u polje zaštite novinarskih izvora.

53. Obrazlažući zbog čega odbijaju zahteve podnosioca predstavke da se pretresi stave van snage domaći sudovi su zastupali stanovište da nije bilo povrede člana 10. Konvencije. Oni su dakle smatrali da su pretresi – koji su naloženi da bi se prikupili dokazi i ustanovila istina o mogućim krivičnim deliktima koji su doveli do objavljivanja novinskog članka i olakšali to objavljivanje – nisu predstavljali povredu slobode izražavanja niti povredu slobode štampe.

54. ESLJP primećuje da je u svom novinskom članku podnosilac predstavke objavio utvrđenu činjenicu koja se odnosila na novčanu kaznu izrečenu ministru odlukom direktora Odeljenja za registraciju i državnu imovinu. Prema tome, nema nikakve sumnje u to da je novinar pritom komentarisao temu od javnog interesa i da mešanje o kome je reč „ne može biti kompatibilno sa članom 10. Konvencije osim ukoliko je opravdano pretežnim zahtevom u javnom interesu” (vidi *Fressoz and Roire protiv Francuske* [GC], br. 29183/95, ECHR 1999-I).

55. U podnescima javnog tužioca od 21. avgusta 1998. ukazano je da su istrage započete u isto vreme povodom navoda iznetih protiv službenika Odeljenja za registraciju i državnu imovinu i protiv podnosioca predstavke kako bi se ustanovili identiteti lica odgovornog za navodnu povredu poslovne tajne i primaoca informacija koje su na taj način pribavljene. Pretresi doma podnosioca predstavke i njegovog radnog mesta izvršeni su ubrzo nakon što su ti podnesci dostavljeni. Međutim, nije izvršen nijedan nalog protiv službenika Odeljenja za registraciju i državnu imovinu sve do nekog kasnijeg datuma.

56. ESLJP je saglasan sa navodima iznetim u podnesku podnosioca predstavke – koji država nije osporila – da su postojale i druge mere osim

pretresa doma i radnog mesta podnosioca predstavke (na primer ispitivanje službenika Odeljenja za registraciju i državnu imovinu) koje su mogle omogućiti istražnom sudiji da utvrdi ko su počinioci dela na koja se upućuje u podnescima javnog tužioca. Država je u celosti propustila da dokaže da domaće vlasti nisu bile u mogućnosti da ustanove da li je, pre svega, uopšte došlo do povrede poslovne tajne i, drugo, da li je bilo moguće ustanoviti manipulisanje informacijama koje su na taj način pribavljene preduzimanjem nekih drugih mera, a ne pretresom doma i radnog mesta podnosioca predstavke.

57. Po mišljenju ESLJP, postoji suštinska razlika između ovog predmeta i predmeta *Goodwin*. U potonjem predmetu, nalog da otkrije informacije uručen je novinaru i od njega je tom prilikom zatraženo da otkrije identitet osobe koja ga je informisala, dok su u ovom slučaju pretresi izvršeni u domu i na radnom mestu prvog podnosioca predstavke. ESLJP smatra da, čak i kada ne urodi plodom, pretres koji se sprovodi da bi se otkrio novinarski izvor predstavlja drastičniju meru od naloga da se otkrije identitet izvora. Razlog je u tome što istražitelji koji su nenajavljeni upali na radno mesto novinara naoružani nalogom za pretres imaju veoma široka ovlašćenja jer, po definiciji, imaju pristup celokupnoj dokumentaciji koju novinar poseduje. ESLJP naglašava da „ograničenja poverljivosti novinarskih izvora zahtevaju njegovu najveću moguću pažnju” (vidi *Goodwin*, gore navedeno, str. 500–501, stav 40). Stoga ESLJP smatra da su pretresi doma i radnog mesta prvog podnosioca predstavke podrili zaštitu izvora u još većoj meri nego što su to učinile sporne mere preduzete u predmetu *Goodwin*.

58. U svetlu svega navedenog, ESLJP zaključuje da Država nije dokazala da je održana ravnoteža između dvaju konkurentnih interesa – interesa zaštite izvora, s jedne strane, i interesa da se spreče i kazne krivična dela, s druge strane. S tim u vezi ESLJP želi ponovo naglasiti da „razlozi koje moraju uzeti u obzir institucije Konvencije kada preispituju slučajeve na osnovu člana 10. stav 2, pomeraju balans konkurentnih interesa u korist interesa demokratskog društva za obezbeđivanje slobode štampe (*ibid.*, str. 502, stav 45).

59. Stoga ESLJP smatra da iako razlozi na koje se domaće vlasti pozivaju mogu biti smatrani „relevantnima”, oni ipak nisu „dovoljni” da opravdaju pretres doma i radnog mesta prvog podnosioca predstavke.

60. Stoga ESLJP zaključuje da se sporne mere moraju smatrati nesrazmernima, te da je njima kao takvima bilo povređeno pravo prvog podnosioca predstavke na slobodu izražavanja, onako kako je to pravo zajemčeno članom 10. Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 8. KONVENCIJE

61. Podnositeljka predstavke pritužila se da je pretres koji je izvršen u njenim poslovnim prostorijama predstavljao neopravdano mešanje u njeno pravo na poštovanje njenog doma. Takođe je tvrdila da je zaplena pisma predstavljala povredu prava na poštovanje „prepiske između advokata i njegovog klijenta”. Pritom se pozvala na član 8. Konvencije, koji glasi kako sledi:

1. Svako ima pravo na poštovanje svog... doma....

2. Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

A. Podnesci strana u sporu

1. Drugi podnosilac predstavke

62. Podnositeljka predstavke je navela da su pretres i zaplena dokumenta koji joj je bio poveren u vezi sa odbranom prvog podnosioca predstavke predstavljali mešanje u njena prava zajamčena članom 8. stav 1. Konvencije. To mešanje se ne može smatrati mešanjem koje je „u skladu sa zakonom” zato što Zakon o advokatima ne ispunjava kvalitativne zahteve člana 8. Drugi podnosilac predstavke je naveo da, u svakom slučaju, to mešanje nije bilo neophodno. Nalozi za pretres su bili naročito široko formulisani. U nečemu što je, na kraju krajeva, bio sasvim običan – makar i krajnje ispolitizovan – slučaj, sredstva koja su domaće vlasti primenile na samom početku istrage bila su nesrazmerna, posebno onda kada se uzme u obzir potonji propust istražnog sudije da deluje.

2. Država

63. Država je smatrala da je, čak i ako se pretpostavi da je pretres bio mešanje u prava podnositeljke predstavke prema članu 8, to mešanje bilo opravdano sa stanovišta stava 2. tog člana. Mešanje je bilo u skladu sa zakonom i njime se težilo legitimnom cilju, konkretno sprečavanju i kažnjavanju krivičnog dela. Konačno, to je bilo neophodno u demokratskom društvu. Nalozi za pretres bili su usko formulisani tako da su se odnosili samo na pretres kojim se tragalo za jednim jedinim dokumentom i zaplenom tog jednog dokumenta. Krivična dela zbog kojih je pretres pokrenut bila su teška krivična dela jer su dovela u pitanje samo funkcionisanje državnih institucija, i to je činilac koji je opravdao odluku istražnog sudije da preduzme svaku meru za koju je smatrao da može pomoći u utvrđivanju istine.

B. Procena ESLJP

64. ESLJP pre svega ponavlja da se zaštita koju pruža član 8. može na primer proširiti na kancelarije pripadnika određene profesije (vidi *Niemietz protiv Nemačke*, Presuda, od 16. decembra 1992, Series A br. 251-B, str. 34, stav 30).

65. ESLJP prihvata navode podnositeljke predstavke da su pretres njene advokatske kancelarije i zaplena dokumenta koji se odnosio na dosije njenog klijenta predstavljali mešanje u njena prava koja su zajamčena članom 8. stav 1. Konvencije.

66. ESLJP nalazi da je mešanje bilo „u skladu sa zakonom” zato što se članovi 65. i 66. Zakonika o krivičnoj istrazi odnose na pretrese i zaplene u celini uzev, dok se članom 35. stav 3. Zakona od 10. avgusta 1991. utvrđuje postupak koji se mora slediti kod pretresa i plenidbe u kancelariji ili domu jednog advokata.

67. ESLJP takođe utvrđuje da se mešanjem o kojem je reč težilo „legitimnom cilju”, konkretno sprečavanju nemira ili kriminala.

68. Kada je reč o „neophodnosti” mešanja, ESLJP ponavlja da se „izuzeci utvrđeni u članu 8. stav 2. moraju usko tumačiti, kao i [da] potreba za njima u nekom konkretnom slučaju mora biti uverljivo dokazana (vidi, *Crémieux protiv Francuske*, Presuda, od 25. februara 1993, Series A br. 256-B, str. 62, stav 38).

69. ESLJP primećuje da je, za razliku od situacije u predmetu *Niemietz*, pretres u ovom slučaju bio praćen posebnim procesnim mehanizmima zaštite. Nalog je izvršen u prisustvu istražnog sudije, predstavnika javnog tužioca i predsednika Advokatske komore. Pored toga, prisustvo predsednika Advokatske komore i komentari za koje je on smatrao da je neophodno da ih iznese u vezi s pitanjem zaštite profesionalne tajne bili su evidentirani u zapisniku policijskog odeljenja.

70. S druge strane, ESLJP mora da konstatuje da je nalog za pretres koji je izdat 11. januara 1999. godine bio formulisan relativno široko. U njemu je istražni sudija izdao uputstvo istražiteljima da prilikom „pretresu traže i zaplene sve predmete, dokumente, imovinu i/ili druge stvari koje bi mogle pomoći u utvrđivanju istine u vezi sa gore navedenim krivičnim delima ili čija bi upotreba mogla da omete napredak istrage i, naročito, dokument koji nosi datum od 23. jula 1998. i ima na sebi rukom ispisanu belešku upućenu šefovima odeljenja”. Prema tome, takvom formulacijom istražiteljima su data relativno široka ovlašćenja (vidi *Crémieux*, gore navedeno).

71. Što je najvažnije, krajnja svrha pretresa bilo je da se utvrdi novinarski izvor preko advokata tog novinara. Stoga je pretres kancelarije podnositeljke predstavke imao određeni uticaj na prava prvog podnosioca predstavke prema članu 10. Konvencije. Štaviše, pretres kancelarije podnositeljke predstavke bio je nesrazmeran cilju kome se težilo, naročito u tom smislu što je sproveden u tako ranoj fazi postupka.

72. U svetlu svega navedenog i iz razloga koji su jednim delom analogni razlozima utvrđenim u prvom delu ove presude, ESLJP smatra da su bila povređena prava podnositeljke predstavke prema članu 8. Konvencije.

III. PRIMENA ČLANA 41. KONVENCIJE

73. Član 41. Konvencije glasi kako sledi:

Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.

A. Obeštećenje

74. Oboje podnosilaca predstavke podneli su zahtev za obeštećenje od po 5.000 evra na ime nematerijalne štete koju su pretrpeli. Oni su naveli da su pretresi koji su izvršeni predstavljali traumatično iskustvo koje je privuklo veliku medijsku pažnju i nanelo štetu njihovom ugledu.

75. Država je osporila iznose koje su zahtevali podnosioci predstavki.

76. Presuđujući na ravnopravnoj osnovi, kako to nalaže član 41, ESLJP je svakom podnosiocu predstavke dosudio iznos od po 4.000 evra na ime nematerijalne štete.

B. Sudski i ostali troškovi

77. Prvi podnosilac predstavke potraživao je 35.176,97 evra na ime sudskih i ostalih troškova. On je predočio dva računa za advokatski honorar. Prvi račun koji nosi datum od 17. januara 2002. i sadrži potvrdu o honoraru isplaćenom gđi Šmit za postupak pred domaćim sudovima u iznosu od 25.547,56 evra. Drugi račun nosi datum od 3. aprila 2002. i na njemu je fakturisan iznos od 9.629,41 evro na ime advokatskih usluga u postupku pred ESLJP. Prvi podnosilac predstavke je takođe naveo da će morati da plati i naknadu za advokatske usluge u ostatku postupka pred ESLJP i po tom osnovu budućih troškova potraživao je još 1.000 evra.

78. Podnositeljka predstavke nije podnela nikakav zahtev za naknadu sudskih i ostalih troškova.

79. Država je osporila iznose koje je potraživao prvi podnosilac predstavke.

80. ESLJP je ponovio da podnosilac predstavke može tražiti naknadu sudskih i ostalih troškova samo u meri u kojoj su ti troškovi stvarno i nužno postojali i u meri u kojoj su razumni u pogledu iznosa (vidi *Bottazzi protiv Italije* [GC], br. 34884/97, stav 30, ECHR 1999-V). U ovom slučaju, na osnovu informacija koje poseduje i na osnovu gore navedenih kriterijuma, ESLJP smatra da je iznos od 11.629,41 evro razuman i dosuđuje ga prvom podnosiocu predstavke.

C. Zatezna kamata

81. ESLJP smatra da je primereno da zatezna kamata bude zasnovana na osnovnoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri procentna poena.

SA SVIH NAVEDENIH RAZLOGA ESLJP JEDNOGLASNO

1. *Zaključuje* da je bio prekršen član 10. Konvencije u odnosu na prvog podnosioca predstavke;
2. *Zaključuje* da je bio prekršen član 8. Konvencije u odnosu na podnositeljku predstavke;
3. *Zaključuje*
 - (a) da je tužena država dužna da prvom podnosiocu predstavke u roku od tri meseca od datuma kada ova presuda postane pravnosnažna u skladu sa članom 44. stav 2. Konvencije isplati sledeće iznose:
 - (i) 4.000 evra (četiri hiljade evra) na ime nematerijalne štete;
 - (ii) 11.629,41 evro (jedanaest hiljada šest stotina dvadeset devet evra i četrdeset jedan cent) na ime sudskih i ostalih troškova;
 - (b) da je tužena država dužna da podnositeljki predstavke u roku od tri meseca od dana kada ova presuda postane pravnosnažna u skladu sa članom 44. stav 2. Konvencije plati 4.000 evra (četiri hiljade evra) na ime nematerijalne štete;
 - (c) da će se od isteka gore pomenutog roka od tri meseca do namirenja novčane obaveze primenjivati zatezna kamata na pomenute iznose po stopi koja odgovara najnižoj kamatnoj stopi na zajmove Evropske centralne banke u periodu docnje, uvećana za tri procentna poena;
4. *Odbacuje* ostatak zahteva podnosioca predstavki za pravično zadovoljenje.

Sačinjeno na francuskom jeziku i objavljeno u pismenoj formi 25. februara 2003, u skladu sa Pravilom 77. stavovi 2. i 3 Poslovnika Suda.

Majkl O'Bojl (*Michael O'BOYLE*)
Sekretar

Ser Nikolas Braca (*Sir Nicolas BRATZA*)
Predsednik